

Joanna Kulesza

Zjawisko ucieczek wśród wychowanków Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych w roku szkolnym 2010/2011

Spis treści

Wstęp	2
Rozdział I. Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze funkcjonujące w Polsce w roku szkolnym 2010/2011	3
Rozdział II. Metodologia badania	10
Rozdział III. Wyniki badań	12
1. Charakterystyka badanych placówek	12
2. Skala zjawiska ucieczek nieletnich z Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych	16
3. Charakter i motywy ucieczek	27
Zakończenie	33
Bibliografia	35
Spis tabel	37
Aneks 1	39

Wstęp

Wydział Resocjalizacji i Socjoterapii ORE podjął się zadania określenia rozmiarów zjawiska uciezek dokonywanych przez wychowanków Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych (MOW). Jak wynika z analizy literatury zjawisko uciezek z placówek resocjalizacyjnych jest dość skromnie opisane (Moczyłowska 1996, Miotke 1998, Wolan 2005, Zajęcka 2008). Jak wiadomo, od 2009 roku w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji zbierane są dane ze wszystkich MOW i MOS (Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii) dotyczące wydarzeń nadzwyczajnych, w tym uciezek zbiorowych i indywidualnych. Jednak dane te nie doczekały się opracowania pod kątem analizy skali zjawiska uciezek¹. I chociaż w ośrodkach dokonuje się analizy uciezek wychowanków w celu ograniczenia zjawiska i ewaluacji procesu resocjalizacji wychowanków, takie badania nie były podejmowane dotychczas w sposób całościowy.

Tym samym istotne wydaje się podjęcie tematu – oszacowanie rozmiarów i natężenia uciezek nieletnich dokonywanych w roku szkolnym 2010/2011 z Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych, a także próba wskazania uwarunkowań wynikających z funkcjonowania samej placówki, jej specyfiki, właściwości organizacyjno-strukturalnych.

Opracowanie składa się z trzech rozdziałów, które tworzą dopełniającą się całość. Pierwszy rozdział prezentuje Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze funkcjonujące w Polsce w roku szkolnym 2010/2011. W tej części skoncentrowano się na prawnych podstawach funkcjonowania MOW, strukturze, historii oraz formach pracy wychowawczej działających w Polsce ośrodków. Przedstawiono także rozumienie pojęcia ucieczki wychowanków z placówki.

Rozdział drugi poświęcony jest założeniom koncepcyjnym i metodologicznym prezentowanych badań własnych. Omówiono w nim cele postawione badaniom, ogólne i szczegółowe pytania badawcze, jak też opis przebiegu badań oraz analizę wyników.

¹ W ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji na zlecenie Rzecznika Praw Obywatelskich zbierane są dane dot. wypadków nadzwyczajnych, takich jak zbiorowa lub indywidualna ucieczka, a także śmierć nieletniego lub innej osoby; ciężkie uszkodzenie ciała wskutek działania nieletniego, pracownika lub innej osoby; bunt, zbiorowy występujący czynnie lub biernie; samobójstwo nieletniego; groźne zakłócenie porządku i bezpieczeństwa; zgwałcenie nieletniego; znęcaniu się nad nieletnim; pobicie skutkujące ciężkim uszkodzeniem ciała; próba samobójcza nieletniego; pobicie lub inna forma zakazanego karnia, poniżającego lub nieludzkiego traktowania nieletniego; zastosowanie środków przymusu bezpośredniego wobec nieletniego.

W rozdziale trzecim przedstawione zostały wyniki badań oraz charakterystyka badanych Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych; określono skalę zjawiska ucieczek nieletnich z MOW i podjęto próbę przeanalizowania, które czynniki wpływają na wskaźnik ucieczek. Zaprezentowano opinię dyrektorów MOW na temat motywów ucieczek wychowanków z ośrodków.

Zaznaczyć należy, że w przedstawionym materiale posługiwano się przepisami obowiązującymi w trakcie analiowanego roku szkolnego 2010/2011.

Rozdział I. Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze funkcjonujące w Polsce w roku szkolnym 2010/2011

W roku szkolnym 2010/2011 funkcjonowały w Polsce 74 młodzieżowe ośrodki wychowawcze o łącznej liczbie miejsc dla 4 537 wychowanków². Analiza bazy i struktury młodzieżowych ośrodków wychowawczych pozwala stwierdzić, że rozmieszczenie ośrodków w kraju nie jest równomierne. Są województwa w których działa kilkanaście placówek (mazowieckie, dolnośląskie) oraz takie w których istnieje tylko jedna placówka (lubuskie, podkarpackie). Tabela 1 przedstawia rozmieszczenie młodzieżowych ośrodków wychowawczych ze względu na województwa.

Tabela 1. Młodzieżowe ośrodki wychowawcze z podziałem na województwa wg stanu na 30.09.2010

Lp.	Województwo	Liczba MOW	Procent
1.	dolnośląskie	10	13,51
2.	kujawsko-pomorskie	5	6,76
3.	lubelskie	2	2,70
4.	lubuskie	1	1,35
5.	łódzkie	3	4,05
6.	małopolskie	4	5,41
7.	mazowieckie	12	16,22
8.	opolskie	3	4,05
9.	podkarpackie	1	1,35

² Na podstawie danych z Centralnego systemu kierowania nieletnich do MOW i MOS oraz strony www.systemkierowania.ore.edu.pl/admin z dnia 30.09.2011 r.

Lp.	Województwo	Liczba MOW	Procent
10.	podlaskie	3	4,05
11.	pomorskie	3	4,05
12.	śląskie	8	10,81
13.	świętokrzyskie	4	5,41
14.	warmińsko-mazurskie	2	2,70
15.	wielkopolskie	5	6,76
16.	zachodniopomorskie	8	10,81
Łącznie		74	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony <http://www.ore.edu.pl/s/226> z dnia 30.09.2011 r.

Funkcjonujące ośrodki różnią się od siebie zasobami, wielkością, lokalizacją, oraz organizacją i stylem pracy, które zależą w dużej mierze od kadry pedagogicznej tych placówek. Młodzieżowe ośrodki wychowawcze liczą od kilkunastu (12) do nawet 135 wychowanków. Przeważają ośrodki średnie, przeznaczone dla 40–80 wychowanków, stanowią one 59% ogółu placówek. Duże placówki mieszczące ponad 80 wychowanków stanowią 22%, a ośrodki małe mieszczące do 40 wychowanków stanowią 19% ogółu wszystkich placówek. Jednocześnie małe placówki zapewniają miejsce dla prawie 10% nieletnich, średnie dla 58%, a duże dla 32% (zob. tabela 2).

Tabela 2. Młodzieżowe ośrodki wychowawcze z uwzględnieniem wielkości ośrodka według stanu na 30.09.2010

Lp.	Wielkość MOW	Liczba MOW	Procent MOW	Łączna liczba miejsc	Procent miejsc
1.	Mała placówka do 40 wychowanków	14	18,92	435	9,59
2.	Średnia placówka 41–80 wychowanków	44	59,46	2629	57,95
3.	Duża placówka ponad 80 wychowanków	16	21,62	1473	32,47
Łącznie		74	100%	4537	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony <http://www.ore.edu.pl/s/226> z dnia 30.09.2011 r.

Położenie młodzieżowego ośrodka wychowawczego, dostępność zasobów, okolice, mają wpływ na funkcjonowanie placówki. Większość ośrodków zlokalizowana jest na wsi, są to 32 ośrodki (43% ogółu placówek), 19 ośrodków (26%) umiejscowionych jest w małym mieście (5 do 50 tys. mieszkańców), 10 ośrodków – w dużych aglomeracjach (powyżej 500 tys.

mieszkańców), w mieście poniżej 5 tys. mieszkańców zlokalizowanych jest 8 placówek (11%), w mieście powyżej 50 tys. mieszkańców – 5 placówek (7%) (por. Tabela 3).

Tabela 3. Rozmieszczenie MOW ze względu na lokalizację ośrodka według stanu na 30.09.2010

Lp.	Lokalizację MOW	Liczba	Procent
1.	Wieś	32	43,24
2.	Miasto poniżej 5 tys. mieszkańców – miasteczko	8	10,81
3.	Miasto powyżej 5 tys. mieszkańców – małe miasto	19	25,68
4.	Miasto powyżej 50 tys. mieszkańców – średnie miasto	5	6,76
5.	Miasto powyżej 500 tys. mieszkańców – duże miasto	10	13,51
łącznie		74	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony <http://www.ore.edu.pl/s/226> z dnia 30.09.2011 r.

Funkcjonujące ośrodki są placówkami resocjalizacyjno-wychowawczymi dla nieletnich w normie intelektualnej lub resocjalizacyjno-rewalidacyjnymi dla wychowanków upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim³. Istnieją placówki przeznaczone dla dziewcząt, dla chłopców a także koedukacyjne. W roku szkolnym 2010/2011 w Polsce spośród 74 młodzieżowych ośrodków wychowawczych, było:

- placówek resocjalizacyjnych dla dziewcząt – 13,
- placówek resocjalizacyjnych dla chłopców – 42,
- placówek resocjalizacyjnych koedukacyjnych – 5,
- placówek resocjalizacyjno-rewalidacyjnych dla dziewcząt – 1,
- placówek resocjalizacyjno-rewalidacyjnych dla chłopców – 7,
- placówek resocjalizacyjnych i resocjalizacyjno-rewalidacyjnych dla chłopców – 4,
- placówek resocjalizacyjnych i resocjalizacyjno-rewalidacyjnych dla dziewcząt – 2.

Wszystkie te placówki mają możliwość stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i resocjalizacji. Dzięki temu pozwalają na realizację obowiązku szkolnego dzieciom i młodzieży zdemoralizowanej lub zagrożonej demoralizacją⁴. Dla wielu wychowanków jest to szansa na nadrobienie nawet kilkuletnich zaległości edukacyjnych,

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. z 2011 nr 109 poz. 631).

⁴ Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 (tekst jedn. Dz. U. z 2004 nr 256, poz. 2572 z późn. zm.).

z uwagi na możliwość śródrocznej promocji. Podstawową formą organizacyjną pracy z wychowankami w młodzieżowym ośrodku wychowawczym jest grupa wychowawcza.

Zadaniem tych placówek jest eliminowanie przyczyn i przejawów niedostosowania społecznego oraz przygotowanie wychowanków do życia zgodnego z obowiązującymi normami społecznymi i prawnymi⁵. W tym celu młodzieżowe ośrodki wychowawcze mogą organizować zajęcia resocjalizacyjne, terapeutyczne, rewalidacyjne oraz profilaktyczno-wychowawcze umożliwiające wychowankom nabywanie umiejętności życiowych ułatwiających prawidłowe funkcjonowanie w środowisku rodzinnym i społecznym. Młodzieżowe ośrodki wychowawcze sprawują nad wychowankami opiekę całodobową i całoroczną. W skład każdego młodzieżowego ośrodka wychowawczego wchodzi internat oraz szkoła specjalna przynajmniej na jednym z etapów: szkoły podstawowej, gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalnej.

Jak wspomniano wyżej, na podstawie danych centralnego systemu kierowania nieletnich, w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych było 4 537 miejsc dla nieletnich. Według deklarowanej przez ośrodki organizacji roku szkolnego 2010/2011, aż 74% miejsc w MOW przeznaczonych jest dla chłopców, 26% dla dziewcząt. Większość miejsc (77%) przyjmuje wychowanków na etapie szkoły gimnazjalnej. Około 13% miejsc rezerwowanych jest dla nieletnich na etapie szkoły ponadgimnazjalnej, przy czym większą część stanowią miejsca w zasadniczych szkołach zawodowych (572 miejsca), a tylko 39 miejsc w liceum profilowanym. Dla wychowanków na etapie szkoły podstawowej przewidziano 434 miejsca, czyli niecałe 10%. Liczba miejsc w ośrodkach dla wychowanków w normie intelektualnej stanowi 89%, dla nieletnich upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim to 11%. Tabela 4 przedstawia liczbowy i procentowy rozkład miejsc w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych według organizacji roku szkolnego 2010/2011 z podziałem na etapy edukacji, płeć oraz poziom rozwoju intelektualnego.

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach rozdz. 3 §...

Tabela 4. Liczbowy i procentowy rozkład miejsc dla wychowanków MOW według organizacji roku szkolnego 2010/2011 z podziałem na etapy edukacji, płeć oraz poziom rozwoju intelektualnego

Rok szkolny 2010/2011										
Płeć	chłopcy				dziewczęta				Razem	
Poziom rozwoju umysłowego	norma		up. um. w st. lekkim		norma		up. um. w st. lekkim			
Szkoła	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent	liczba	procent
Szkoła Podstawowa	307	6,77	65	1,43	58	1,28	4	0,09	434	9,57
Gimnazjum	2318	51,09	309	6,81	810	17,85	55	1,21	3492	76,97
Zasadnicza Szkoła Zawodowa	331	7,30	35	0,77	182	4,01	24	0,53	572	12,61
Liceum Profilowane	10	0,22	0	0,00	29	0,64	0	0,00	39	0,86
Razem	2966	65,37	409	9,01	1079	23,78	83	1,83	4537	100,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z centralnego systemu kierowania nieletnich dot. organizacji roku szkolnego 2010/2011 ze strony <https://www.systemkierowania.ore.edu.pl/admin>

Sposób przyjmowania do Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych w roku szkolnym 2010/2011 określony został przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym oraz młodzieżowym ośrodku socjoterapii (Dz. U. Nr 178, poz. 1833) i zmieniającym je rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 grudnia 2010 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 9, poz. 41)⁶.

Warto wspomnieć o skali zjawiska stosowania przez sądy środków wychowawczych w tym środka wychowawczego w postaci umieszczenia nieletniego w MOW. Jak podaje P. Kozłowski (2010, s. 111-113) w ciągu analizowanego okresu (lata 1999-2009) widoczny jest wzrost stosowanych środków wychowawczych wobec nieletnich przez sądy. Liczba bezwzględna takich orzeczeń wzrosła w ciągu dekady z 43 366 w 1999 roku do 67 023 w roku 2007 i od tego roku ma tendencję spadkową, w roku 2009 – 59 060 orzeczeń. Podobnie na poziomie około 10 tysięcy orzeczeń utrzymuje się liczba nieletnich, wobec których sąd nie

⁶ Przepisy te obowiązywały do 27 grudnia 2011 roku, kiedy zostały zastąpione nowym rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dn. 27.12.2011r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, (Dz.U. Nr 296 z 2011r., poz. 1755).

wszczynał postępowania w związku z zastosowaniem środka wychowawczego wcześniej. Do najczęściej stosowanych środków ostatniej dekady należą upomnienie i nadzór kuratora, które – mimo wzrostu liczby spraw – utrzymują się na podobnym poziomie po ok. 30%. Często stosowanym przez sąd środkiem jest odpowiedzialny nadzór rodziców. W 1999 roku zastosowany został wobec 7 742 nieletnich, co stanowi 17,9% ogółu rozpatrywanych spraw, w 2009 roku wobec 6 414 (10,9%) nieletnich. Jest to środek, który w swoim założeniu ma aktywizować rodziców w pełnieniu przez nich roli wychowawczej. Jak widać w tabeli 5. stosowany jest on coraz rzadziej. Tendencje wzrostowe, na tle innych środków, ma zastosowanie wobec nieletnich zobowiązania do określonego postępowania. W 2004 roku objęto nim 7 191 nieletnich (12,3%), a w 2009 roku 10 939 nieletnich (17%).

Zastosowanie środka w postaci umieszczenia w placówce resocjalizacyjnej i socjoterapeutycznej jest środkiem rzadziej stosowanym. Odseparowanie nieletniego od środowiska socjalizacyjnego i wychowawczego najczęściej stosowane jest po wyczerpaniu innych środków. Umieszczenie w MOW w 1999 roku dotyczyło 1 635 nieletnich (3,8% ogółu rozpatrywanych spraw), w 2001 roku – 1 513 nieletnich (2,9%), a w 2009 roku 2 107 nieletnich (3,6% rozpatrywanych spraw). Jeśli chodzi o zastosowanie środka wychowawczego w postaci umieszczenia w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii, to środek ten był stosowany od 2004 roku i dotyczył 358 nieletnich (0,6%), w 2005 roku – 289 nieletnich (0,5%), od 2006 roku systematycznie rośnie, by w 2009 roku objąć 1 390 nieletnich (2,4%). Należy zaznaczyć, że do 2006 roku sądy miały możliwość umieszczania dzieci i młodzieży zagrożonych niedostosowaniem społecznym w Specjalnych Ośrodkach Szkolno-Wychowawczych, które funkcjonowały do 31 sierpnia 2006⁷. Inne środki stosowane przez sąd wobec nieletnich, np. zakaz prowadzenia pojazdów, stosowane są rzadko i stanowią w 1999 roku 2,2 % (1 278), w 2005 roku – 2 752 (4,9%), a w 2008 roku 2 039 (3,2%). Poniższa tabela przedstawia szczegółowe dane liczbowe i procentowe dotyczące środków wychowawczych stosowanych przez sądy wobec nieletnich.

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. 2005 r. Nr 52 Poz. 467).

Tabela 5. Środki wychowawcze stosowane przez sądy w latach 1999–2009

Rok	Ogółem		Nadzór kuratora		Upomnienie		Umieszczenie w MOW		Umieszczenie w MOS		Zobowiązanie do określonego postępowania		Nadzór odpowiedzialny rodziców		Inne środki wychowawcze		Niecelowość z uwagi na wcześniejszą zastos. śr. wych
	L	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	
1999	43366	13860	32,0	13776	31,8	1635	3,8	bd	-	bd	-	7742	17,9	bd	-	10444	
2000	48428	15416	31,8	15841	32,7	1661	3,4	bd	-	bd	-	8036	16,6	bd	-	10207	
2001	51320	16337	31,8	15871	30,9	1513	2,9	bd	-	bd	-	8480	16,5	bd	-	10578	
2002	50824	15792	31,1	15715	30,9	1520	3,0	bd	-	bd	-	7942	15,6	bd	-	9947	
2003	50549	16138	31,9	16092	31,8	1771	3,5	bd	-	bd	-	7201	14,2	bd	-	9319	
2004	58456	18534	31,7	19904	34,0	1790	3,1	358	0,6	7191	12,3	7797	13,3	1278	2,2	10816	
2005	56016	17305	30,9	18758	33,5	1913	3,4	289	0,5	7710	13,8	7291	13,0	2752	4,9	10323	
2006	59930	18500	30,9	19645	32,8	2020	3,4	582	1,0	9105	15,2	7620	12,7	2458	4,1	10420	
2007	67023	20450	30,5	21993	32,8	2018	3,0	1141	1,7	10911	16,3	8169	12,2	2386	3,6	10921	
2008	64464	19810	30,7	20697	32,1	2065	3,2	1264	2,0	10939	17,0	7650	11,9	2039	3,2	10545	
2009	59060	17944	30,4	18750	31,7	2107	3,6	1390	2,4	bd	-	6414	10,9	bd	-	10203	

Źródło: P. Kozłowski (2010) Dynamika demoralizacji i przestępczości nieletnich – analiza statystyczna zjawiska i propozycja indywidualnych rozwiązań, w: „Przegląd więziennictwa polskiego”. Kwartalnik poświęcony zagadnieniom kryminologicznym i penitencjarnym, nr 69, Wydawnictwo Centralnego Zarządu Służby Więziennej Ministerstwa Sprawiedliwości, Warszawa, s. 111.

Zadaniem MOW – jak wyżej wspomiano – jest eliminowanie przyczyn i przejawów niedostosowania społecznego, a także przygotowanie wychowanków do życia zgodnego z obowiązującymi normami społecznymi oraz prawnymi. W tym celu ośrodki organizują wychowankom zajęcia resocjalizacyjne, terapeutyczne, rewalidacyjne a także profilaktyczno-wychowawcze, które powinny umożliwiać wychowankom nabywanie umiejętności życiowych do prawidłowego funkcjonowania w środowisku rodzinnym i społecznym. Jednym z istotnych elementów procesu resocjalizacji jest oferta edukacyjna placówek.

W placówce o charakterze resocjalizacyjnym mogą wystąpić trudności i dysfunkcje, które wpływają na realizację procesu resocjalizacyjnego nieletnich. Mogą to być zarówno sytuacje wynikające z funkcjonowania wychowanków, lub/i wychowawców, jak i zdarzenia zagrażające bezpieczeństwu wychowanków oraz placówki. Jak podaje T. Kaniowska (2011, s. 5-6) wśród wypadków nadzwyczajnych takich jak pożar, powódź, czy inne tragiczne w skutkach zdarzenie losowe, mogą wystąpić przypadki wydarzeń generowanych przez wychowanków m.in. podpalenie, zbiorowe niszczenie mienia, podrzucenie materiałów wybuchowych, zamknięcie się w określonych pomieszczeniach itp. Natomiast w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji na zlecenie Rzecznika Praw Obywatelskich⁸ wśród wypadków nadzwyczajnych, wymieniane są: śmierć nieletniego lub innej osoby; ciężkie uszkodzenie ciała wskutek działania nieletniego, pracownika lub innej osoby; bunt zbiorowy występujący czynnie lub biernie; samobójstwo nieletniego; groźne zakłócenie porządku i bezpieczeństwa; zgwałcenie nieletniego; znęcanie się nad nieletnim; pobicie skutkujące ciężkim uszkodzeniem ciała; próba samobójcza nieletniego; pobicie lub inna forma zakazanego karania, poniżającego lub nieludzkiego traktowania nieletniego; zastosowanie środków przymusu bezpośredniego wobec nieletniego, a także zbiorowa lub indywidualna ucieczka. Można przyjąć, że każde z tych wydarzeń ma wpływ na realizację procesu resocjalizacji nieletnich i jego efektywność.

Rozdział II. Metodologia badania

Zasadniczym celem badań jest określenie skali ucieczek nieletnich dokonywanych w roku szkolnym 2010/2011 z Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych. Dodatkowym celem jest próba określenia uwarunkowań tego zjawiska.

Nieletni znajdujący się w tych placówkach przejawiają cechy niedostosowania społecznego. O ile w literaturze przedstawiane są próby analizy motywów ucieczek z MOW, nie spotkałam próby określenia skali tego zjawiska. Z tak postawionych celów wynikają ogólne i szczegółowe pytania badawcze, które przedstawiono poniżej.

Sformułowano cztery ogólne pytania badawcze:

⁸ Pismo Podsekretarza Stanu Zbigniewa Włodkowskiego z dnia 31.03.2010 r. do Dyrektorów Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych oraz Młodzieżowych Ośrodków Socjoterapii (strona <http://www.ore.edu.pl/s/289> z dnia 30.05.2011) zleca placówkom MOW i MOS prowadzenie rejestrów wypadków nadzwyczajnych.

- A. Jaka jest skala zjawiska ucieczek i jego nasilenie?
- B. Jaki jest charakter ucieczek?
- C. Jakie są motywy ucieczek?
- D. W jaki sposób czynniki wewnętrzne placówki wpływają na zjawisko ucieczek?

Analizując skalę zjawiska (A) i jego nasilenie poszukiwano odpowiedzi na pytania o:

- a. Liczbę ucieczek w skali miesięcznej i rocznej
- b. Liczbę ucieczek z poszczególnych placówek
- c. Jaki problem stanowią ucieczki w tzw. wydarzeniach nadzwyczajnych placówki?
- d. Jaka jest skala skreślania wychowanków z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności, w rozbiciu na miesięczny i roczny okres?
- e. W jakim stopniu rotacja wychowanków wpływa na liczbę ucieczek?

Ucieczki wychowanków z placówek resocjalizacyjnych mogą mieć charakter indywidualny lub grupowy, to właśnie będzie obiektem analiz w pytaniu B.

W literaturze przedmiotu można znaleźć bardzo rozbudowaną listę motywów skłaniających do ucieczek z placówki wychowawczo-resocjalizacyjnej. Poszukując odpowiedzi na pytanie o motywy ucieczek w roku 2010/2011 poddano sprawdzeniu niektóre z nich. Pytano o przyczyny ucieczek, które mogą wpływać z relacji interpersonalnych pomiędzy wychowankami oraz pomiędzy wychowankami i pracownikami; o przyczyny, które mogą mieć wewnętrzne uwarunkowania jak obawa przed kompromitacją i karą, i te które wynikają z ograniczenia autonomii i wolności. Oddzielną kategorią mogą być ucieczki patologiczne.

Chcąc określić zmienne wewnętrzne tkwiące w ośrodku i wpływające na częstość i liczbę uciekających z MOW ustalono:

- (1) Wielkość ośrodka (liczbę wychowanków)
- (2) Lokalizacja MOW
- (3) Typ placówki
- (4) Rodzaj placówki
- (5) Województwo

W badaniu wykorzystano metodę ankietową. Uwzględniając postawione ogólne i szczegółowe pytania skonstruowano kwestionariusz przeznaczony dla dyrektorów MOW. W kwestionariuszu chciano wykorzystać dane dotyczące rejestrów liczby wypadków nadzwyczajnych w roku szkolnym 2010/2011 w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych

na terenie kraju, które prowadzone są w ramach Krajowego Mechanizmu Prewencji. Prowadzone rejestry wypadków nadzwyczajnych w ośrodku zawierają także informacje o zbiorowej lub indywidualnej ucieczce wychowanków. Kwestionariusz zawierał 12 pytań (por. Aneks 1), zbierał – w rozbiciu na miesiące – dane dotyczące liczby nowoprzyjętych wychowanków, wychowanków skreślonych, wydarzeń nadzwyczajnych, uciezek z MOW,

w tym uciezek indywidualnych i zbiorowych, samowolnych oddaleń trwających nie dłużej niż 24 godziny, samowolnych oddaleń trwających powyżej 24 godzin oraz uciezek skutkujących skreśleniem wychowanka z listy ośrodka w roku szkolnym 2010/2011, a także ocenę motywów nieletnich uciekających z MOW.

Z prośbą o wypełnienie kwestionariusza zwrócono się do wszystkich dyrektorów 74 MOW funkcjonujących w roku szkolnym 2010/2011. Kwestionariusz został przekazany dyrektorom MOW w formie elektronicznej internetem. Ankiety wypełniane były w placówkach. Dyrektorzy mieli na wypełnienie i odesłanie ankiet w formie elektronicznej dwa tygodnie.

Ankiety wypełnione przez dyrektorów MOW zostały odpowiednio zakodowane. W pierwszej fazie obliczeń dokonano analiz deskrypcyjnych, pozwoliło to na ustalenie częstości wskazań poszczególnych odpowiedzi respondentów. Następnie ustalono wskaźniki natężenia występowania zjawiska w poszczególnych miesiącach. Zbadano zależności tych wskaźników ze zmiennymi wewnętrznymi placówki takimi jak wielkość, lokalizacja, typ placówki, rodzaj placówki oraz województwo.

Rozdział III. Wyniki badań

1. Charakterystyka badanych placówek

Otrzymano zwrotnie 69 wypełnionych kwestionariuszy, spośród 74 MOW funkcjonujących w roku szkolnym 2010/2011. W trosce o rzetelność prowadzonych badań przeprowadzono kontrolę poprawności wypełnionych kwestionariuszy. Jeden kwestionariusz został odrzucony z uwagi na rażące błędy i nie był brany pod uwagę w dalszych analizach. Pozostałe kwestionariusze stanowią 92% wszystkich funkcjonujących w roku szkolnym 2010/2011 MOW i dotyczą 94% przebywających w nich wychowanków. Otrzymana próba jest reprezentatywna i upoważnia do generalizacji otrzymanych wniosków. Z terenu

11 województw odpowiedziały wszystkie MOW funkcjonujące tam w roku szkolnym 2010/2011. W badaniu nie wzięły udziału 2 placówki z województwa małopolskiego, oraz po jednej z województw: dolnośląskiego, małopolskiego, opolskiego, zachodniopomorskiego (por. tabele 1 i 6).

Tabela 6. Rozkład MOW, które wzięły udział w badaniu według województw

województwo	Częstość	Procent
dolnośląskie	9	13,2
kujawsko-pomorskie*	5	7,4
lubelskie*	2	2,9
lubuskie*	1	1,5
łódzkie*	3	4,4
małopolskie	2	2,9
mazowieckie*	12	17,6
opolskie	2	2,9
podkarpackie*	1	1,5
podlaskie*	3	4,4
pomorskie*	3	4,4
śląskie	7	10,3
świętokrzyskie*	4	5,9
warmińsko-mazurskie*	2	2,9
wielkopolskie*	5	7,4
zachodniopomorskie	7	10,3
Razem	68	100,0

* województwa, w których odpowiedziały wszystkie funkcjonujące placówki

Charakterystyka MOW biorących udział w badaniu za względu na typ miejscowości

Wśród udzielających odpowiedzi młodzieżowych ośrodków wychowawczych blisko połowa położona jest na terenie wsi 41% (28 placówek), 28% (19 placówek) zlokalizowanych jest w mieście powyżej 5 tys. mieszkańców, po 12% (po 8 placówek) – w mieście poniżej 5 tys. mieszkańców oraz w mieście powyżej 500 tys. mieszkańców, w mieście powyżej 50 tys. mieszkańców zlokalizowanych jest 7% (5 placówek). W badaniach nie brało udziału sześć MOW, z których 4 leżą na wsi, a 2 położone są w dużych miastach (por. tabele 3, 7).

Tabela 7. Rozkład MOW, które wzięły udział w badaniu według typu miejscowości

Lokalizacja ośrodka/typ miejscowości	Liczba MOW	Procent
wieś	28	41,2
miasteczko (poniżej 5 tys. mieszkańców) **	8	11,8
małe miasto (powyżej 5 tys. mieszkańców) **	19	27,9
średnie miasto (powyżej 50 tys. mieszkańców) **	5	7,4
duże miasto (powyżej 500 tys. mieszkańców)	8	11,8
Ogółem	68	100,0

** MOW położone w miejscowościach, w których odpowiedziały wszystkie funkcjonujące placówki

Charakterystyka MOW biorących udział w badaniu za względu na rodzaj placówki

Próba badawcza reprezentowana była w 71% przez 48 MOW dla chłopców, co stanowi 91% z 53 ośrodków dla chłopców funkcjonujących w roku szkolnym 2010/2011. MOW dla dziewcząt reprezentowało 15 ośrodków (22%), co z kolei stanowi 94% z 16 ośrodków dla dziewcząt funkcjonujących w roku szkolnym 2010/2011. MOW koedukacyjne stanowiły 7% (5 placówek) badanej próby i reprezentowane były w badaniu 100% przez wszystkie tego rodzaju placówki funkcjonujące w roku szkolnym 2010/2011. Rozkład liczebności ośrodków, które wzięły udział w badaniu według rodzaju placówki prezentuje tabela 8.

Tabela 8. Rozkład MOW, które wzięły udział w badaniu według rodzaju placówki

Rodzaj placówki	Częstość	Procent
dla chłopców	48	70,6
dla dziewcząt	15	22,0
koedukacja***	5	7,4
Ogółem	68	100,0

*** Rodzaj MOW, z którego odpowiedziały wszystkie funkcjonujące placówki

Charakterystyka MOW biorących udział w badaniu za względu na typ placówki

Placówki resocjalizacyjne reprezentowały 82% badanej próby, co stanowi 93% z 60 ośrodków tego typu funkcjonujących w roku szkolnym 2010/2011. MOW resocjalizacyjno-rewalidacyjne reprezentowane były w 10%, co z kolei stanowi 88% z 8 ośrodków tego typu funkcjonujących w roku szkolnym 2010/2011. MOW będące placówkami resocjalizacyjnymi oraz resocjalizacyjno-rewalidacyjnymi stanowiły 7% badanej próby i stanowiły 83%

z 6 ośrodków tego typu funkcjonujących w roku szkolnym 2010/2011. Dane te przedstawia tabela 9.

Tabela 9. Rozkład MOW, które wzięły udział w badaniu według typu placówki

Typ placówki	Częstość	Procent
resocjalizacyjna	56	82,4
resocjalizacyjno-rewalidacyjna	7	10,3
resocjalizacyjna i resocjalizacyjno-rewalidacyjna	5	7,3
Ogółem	68	100,0

Charakterystyka MOW biorących udział w badaniu za względu na wielkość placówki mierzoną liczbą wychowanków

W badaniach brała udział zarówno najmniejsza placówka z liczbą 12 wychowanków, jak i placówka największa, w której przebywa 135 wychowanków. Suma miejsc jakimi dysponują badane ośrodki to 4 237, a stanowi to 93% wszystkich miejsc jakimi dysponowały MOW funkcjonujące w roku szkolnym 2010/2011. Średnia liczebność placówki wynosi 62 wychowanków (por. tabela 10).

Tabela 10. Liczebność wychowanków w placówkach, które wzięły udział w badaniu

	N	Minimum	Maksimum	Suma	Średnia	Odchylenie standardowe
Liczba miejsc w MOW	68	12	135	4237	62,31	25,833

Najliczniej reprezentowane były placówki średnie, czyli posiadające od 41 do 80 wychowanków – 40 MOW, co stanowiło 58,8% badanej próby. Placówki małe, liczące do 40 wychowanków, podobnie jak i duże ośrodki mieszczące powyżej 81 wychowanków, stanowiły po 20,6% badanej próby (por. tabela 11). Jednocześnie w małych placówkach uczyło się 419 wychowanków, co stanowi 9,9% ogółu badanej grupy. Średnie placówki w roku szkolnym 2010/2011 dysponowały 2 421 miejscami czyli 57,1% ogółu badanej grupy. Natomiast 1 397 miejsc w dużych placówkach stanowiło 33,0% ogółu badanej grupy (por. tabela 11).

Tabela 11. Rozkład MOW, które wzięły udział w badaniu według wielkości mierzonej liczbą wychowanków

MOW według wielkości	MOW		Wychowankowie	
	Liczba	Procent	Liczba	Procent
placówka mała (do 40 wychowanków)	14	20,6	419	9,9
placówka średnia (od 41 do 80 wychowanków)	40	58,8	2421	57,1
placówka duża (powyżej 80 wychowanków)	14	20,6	1397	33,0
Ogółem	68	100,0	4237	100,0

2. Skala zjawiska ucieczek nieletnich z Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych

Analizując zjawisko ucieczek nieletnich z MOW uwzględniono zmiany zachodzące w placówkach. Sprawdzone skalę zjawisk związanych z przyjmowaniem nowych wychowanków, skreślaniem wychowanków z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności. W tym miejscu należy wspomnieć, że w badanym okresie w trakcie roku szkolnego 2010/2011, weszło w życie (z dniem 27.01.2011 r.) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 grudnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym oraz młodzieżowym ośrodku socjoterapii. Na mocy tego dokumentu termin skreślenia wychowanka z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności został skrócony z ponad 8 tygodni, do 4 tygodni nieobecności, od momentu powiadomienia właściwego sądu.

Analizując dane dotyczące liczby nowo przyjętych wychowanków można stwierdzić, że do jednego ośrodka w ciągu miesiąca może przybyć od 0 do 26 wychowanków. W skali roku przybywa do placówki od 6 nawet do 111 nowych wychowanków. We wszystkich badanych ośrodkach w roku szkolnym 2010/2011 przybyło 3463 wychowanków. Biorąc pod uwagę, że łączna liczba miejsc w tych ośrodkach to 4237, można zatem uznać, że rotacja wynosi 81,73%, tak wysoki jest procent nowych wychowanków. Uzyskane dane pozwalają zaobserwować, że najwięcej nowych wychowanków jest przyjętych do MOW w miesiącach wrześniu i sierpniu. We wrześniu 2010 roku przyjęto ich 598, co stanowi 17,27% ogółu nowo przyjmowanych wychowanków w ciągu roku szkolnego. W sierpniu 2011 roku przyjętych było 437 nowych wychowanków MOW, co stanowi 12,62% ogółu nowo przyjmowanych wychowanków w ciągu roku szkolnego. Ta sytuacja związana jest ze specyfiką roku

szkolnego, rozpoczęciem edukacji w nowej szkole lub na nowym etapie edukacji. Najmniej nowych wychowanków przyjęły MOW w lipcu 2011. Maksymalnie do jednej placówki przyjęto wtedy 5 nowych wychowanków, a do wszystkich badanych MOW łącznie 65 wychowanków, co stanowi niespełna 2% przyjęć w ciągu roku szkolnego. Szczegółowe dane odnośnie nowo przyjętych wychowanków MOW w poszczególnych miesiącach przedstawia tabela 12. Z powodu braku danych dotyczących wcześniejszych lat trudno rozstrzygnąć czy występują jakieś tendencje dotyczące liczby nowych wychowanków przyjmowanych do ośrodka w poszczególnych miesiącach lub momentach roku szkolnego.

Tabela 12. Liczba nowo przyjętych wychowanków MOW z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy

Liczba nowo przyjętych wychowanków MOW	Minimum przyjętych w jednej placówce	Maksimum przyjętych w jednej placówce	Suma przyjętych w całej Polsce	Procent sumy	Średnia	Odchylenie standardowe
we wrześniu 2010	0	24	598	17,27	8,79	5,162
w październiku 2010	0	16	347	10,02	5,10	3,473
w listopadzie 2010	0	10	238	6,87	3,50	2,453
w grudniu 2010	0	10	219	6,32	3,22	2,043
w styczniu 2011	0	17	277	8,00	4,07	3,293
w lutym 2011	0	12	298	8,61	4,38	3,037
w marcu 2011	0	12	327	9,44	4,81	3,063
w kwietniu 2011	0	13	241	6,96	3,54	2,542
w maju 2011	0	14	242	6,99	3,56	2,934
w czerwcu 2011	0	11	174	5,02	2,56	2,427
w lipcu 2011	0	5	65	1,88	,96	1,251
w sierpniu 2011	0	26	437	12,62	6,43	4,848
w r. szk. 2010/2011	6	111	3463	100,00	50,93	22,173

Analizując dane dotyczące liczby wychowanków MOW skreślonych z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności można stwierdzić, że z jednego ośrodka w ciągu miesiąca bywało skreślonych od 0 do 15 wychowanków. W skali roku dotyczy to od 0 nawet do 100 wychowanków. We wszystkich badanych ośrodkach w roku szkolnym 2010/2011 z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności skreślonych zostało 1263 wychowanków. W stosunku do łącznej liczby 4 237 miejsc w tych ośrodkach, stanowi to 29,8% wychowanków w skali roku

szkolnego skreślonych z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności. Uzyskane dane pozwalają zauważyć, że najczęściej skreśleń z tego powodu ma miejsce w miesiącu marcu. W marcu 2011 roku z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności skreślonych było 262 wychowanków MOW, co stanowi 20,74% ogółu wychowanków skreślonych w ciągu roku szkolnego. Jak już wspomniano w tym czasie nastąpiła zmiana przepisów, skracająca termin skreślania po uciezkach do 4 tygodni, w związku z tym mogło nastąpić skumulowanie liczby wychowanków będących na uciezkach trwających powyżej 8 tygodni i – według zmienionych przepisów – 4 tygodnie. Taka sytuacja może być też uwarunkowana organizacją roku, świętami Bożego Narodzenia, przerwą semestralną i niepowrotem z domu rodzinnego po urlopowaniu. Najmniej wychowanków skreślono w sierpniu 2011 – maksimum skreślonych z jednej placówki było wtedy 5 wychowanków, a ze wszystkich badanych MOW łącznie 38 wychowanków, stanowi to 3% skreśleń w skali roku szkolnego. Szczegółowe dane odnośnie wychowanków MOW skreślonych z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności w poszczególnych miesiącach przedstawia tabela 13. Wobec braku danych dotyczących wcześniejszych lat trudno rozstrzygnąć, czy występują jakieś tendencje dotyczące skreślania wychowanków MOW z tego powodu.

Tabela 13. Liczba wychowanków MOW skreślonych z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy

Miesiąc	Minimum w jednej placówce	Maksimum w jednej placówce	Suma w całej Polsce	Procent	Średnia	Odchylenie standardowe
we wrześniu 2010	0	11	45	3,56	0,66	1,522
w październiku 2010	0	7	71	5,62	1,04	1,286
w listopadzie 2010	0	13	98	7,76	1,44	1,848
w grudniu 2010	0	12	94	7,44	1,38	2,000
w styczniu 2011	0	6	100	7,92	1,47	1,661
w lutym 2011	0	5	78	6,18	1,15	1,307
w marcu 2011	0	15	262	20,74	3,85	3,378
w kwietniu 2011	0	9	114	9,03	1,68	1,816
w maju 2011	0	7	129	10,21	1,90	1,780
w czerwcu 2011	0	15	152	12,03	2,24	2,546
w lipcu 2011	0	12	82	6,49	1,21	2,041
w sierpniu 2011	0	5	38	3,01	0,56	0,952
w roku szk. 2010/2011	0	100	1263	100,00	18,57	14,744

Liczba wydarzeń nadzwyczajnych w MOW w roku szkolnym 2010/2011 waha się od 0 do 31 w jednym ośrodku w skali miesiąca. W skali całego roku szkolnego jest to wynik od 0 do 155 wydarzeń nadzwyczajnych w jednym ośrodku. Natomiast we wszystkich badanych ośrodkach w roku szkolnym 2010/2011 odnotowanych zostało 3 339 wypadków nadzwyczajnych, w tym ucieczek (por. tabela 14). Jednocześnie warto zaznaczyć, że liczba ta może być zaniżona, co wynika z porównania danych dotyczących liczby wydarzeń nadzwyczajnych w MOW oraz liczby ucieczek. Zaobserwowano, że w skali całego roku szkolnego w 3 przypadkach (4,4% placówek) było więcej ucieczek niż wydarzeń nadzwyczajnych. Być może w tych ośrodkach ucieczki nie były wliczane do wydarzeń nadzwyczajnych. W 32 placówkach (47,1% placówek) liczba ucieczek i wydarzeń nadzwyczajnych była identyczna, oznacza to, że w tych ośrodkach nie występowały inne wydarzenia nadzwyczajne niż ucieczki nieletnich z MOW. W 8 przypadkach (11,8% placówek) liczba wydarzeń nadzwyczajnych była większa od liczby ucieczek o 1, w 7 przypadkach (10,3% placówek) o 2 wydarzenia nadzwyczajne. Wystąpiły po 3 przypadki (po 4,4% placówek), gdzie wynik różnicy wydarzeń nadzwyczajnych i liczby ucieczek wyniósł odpowiednio 4 i 6 wydarzeń. W 2 placówkach (2,9% badanych placówek) wystąpiło 13 wydarzeń nadzwyczajnych innych od ucieczek. W pojedynczych placówkach (1,5%) wystąpiło 3, 10, 12, 14, 16, 20, 25, 28, 30, a nawet 39 wydarzeń nadzwyczajnych innych od ucieczek (por. tabela 15). Można powiedzieć, że w roku szkolnym 2010/2011 wystąpiło 265 wydarzeń nadzwyczajnych nie będących ucieczkami.

Z uzyskanych danych wynika, że październik jest miesiącem, w którym ma miejsce najwięcej wydarzeń nadzwyczajnych w MOW. W październiku 2010 roku wystąpiło ich 410, co stanowi 12,28% wszystkich wydarzeń nadzwyczajnych w ciągu roku szkolnego. Najmniejsza liczba wydarzeń nadzwyczajnych w MOW – 159 (4,76% wszystkich wydarzeń nadzwyczajnych w ośrodkach) miała miejsce w lipcu 2011 roku. Warto zaznaczyć, że średnia liczba tych wydarzeń w MOW w poszczególnych miesiącach wynosi od 3 do 6. Dane odnośnie wydarzeń nadzwyczajnych w poszczególnych miesiącach przedstawia tabela 14.

Tabela 14. Liczba wydarzeń nadzwyczajnych w MOW z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy

Liczba wydarzeń nadzwyczajnych w MOW	Minimum w jednej placówce	Maksimum w jednej placówce	Suma w całej Polsce	Procent	Średnia	Odchylenie standardowe
we wrześniu 2010	0	21	339	10,15	4,99	4,970
w październiku 2010	0	22	410	12,28	6,03	5,384
w listopadzie 2010	0	21	259	7,76	3,81	4,162
w grudniu 2010	0	15	222	6,65	3,26	3,286
w styczniu 2011	0	22	267	8,00	3,93	3,945
w lutym 2011	0	28	312	9,34	4,59	4,643
w marcu 2011	0	21	334	10,00	4,91	5,208
w kwietniu 2011	0	27	328	9,82	4,82	5,748
w maju 2011	0	18	245	7,34	3,60	3,895
w czerwcu 2011	0	14	207	6,20	3,04	3,383
w lipcu 2011	0	21	159	4,76	2,34	3,198
w sierpniu 2011	0	31	257	7,70	3,78	5,846
w r. szk. 2010/2011	0	155	3339	100	49,10	38,395

Natomiast tabela 15 prezentuje dane dotyczące liczby wydarzeń nadzwyczajnych innych niż ucieczki w roku szkolnym 2010/2011. W trzech przypadkach (4,5% ogółu MOW) liczba ucieczek jest większa od liczby wydarzeń nadzwyczajnych, oznaczać to, może, że ucieczki nie są przez te ośrodki traktowane jako wypadki nadzwyczajne. W 32 MOW (47,1%) różnica pomiędzy wydarzeniami nadzwyczajnymi a liczbą ucieczek wynosi 0. W tych placówkach wystąpiły tylko ucieczki, natomiast inne wydarzenia nadzwyczajne nie miały miejsca. W pozostałych 33 MOW (48,5%) miało miejsce przynajmniej jedno z wydarzeń: śmierć nieletniego lub innej osoby, ciężkie uszkodzenie ciała, bunt zbiorowy, samobójstwo nieletniego, groźne zakłócenie porządku i bezpieczeństwa, zgwałcenie nieletniego, znęcanie się nad nieletnim, pobicie z ciężkim uszkodzeniem ciała, próba samobójcza nieletniego, zakazane formy karania, poniżającego lub nieludzkiego traktowania nieletniego, zastosowanie środków przymusu bezpośredniego wobec nieletniego. W 11 ośrodkach (16,1% ogółu) takie wydarzenia miały miejsce powyżej 10 razy (a nawet do 39 wydarzeń nadzwyczajnych w jednym z MOW) w ciągu badanego roku szkolnego. W 22 MOW (32,3%) wydarzenia nadzwyczajne inne od ucieczek wystąpiły kilka razy.

Tabela 15. Wydarzenia nadzwyczajne inne niż ucieczki w roku szkolnym 2010/ 2011

Różnica pomiędzy liczbą wydarzeń nadzwyczajnych a liczbą ucieczek*	Częstość	Procent	Procent skumulowany
-5,00	1	1,5	1,5
-4,00	1	1,5	2,9
-1,00	1	1,5	4,4
,00	32	47,1	51,5
1,00	8	11,8	63,2
2,00	7	10,3	73,5
3,00	1	1,5	75,0
4,00	3	4,4	79,4
6,00	3	4,4	83,8
10,00	1	1,5	85,3
12,00	1	1,5	86,8
13,00	2	2,9	89,7
14,00	1	1,5	91,2
16,00	1	1,5	92,6
20,00	1	1,5	94,1
25,00	1	1,5	95,6
28,00	1	1,5	97,1
30,00	1	1,5	98,5
39,00	1	1,5	100,0
Ogółem	68	100,0	

* wartość ujemna – placówka nie wlicza ucieczek do wydarzeń nadzwyczajnych, wartość 0 – w MOW nie występują, inne wydarzenia od ucieczek, * wartość dodatnia – w MOW występują, inne wydarzenia od ucieczek

Ucieczki nieletnich z MOW stanowią największy problem wśród wydarzeń nadzwyczajnych. We wszystkich badanych ośrodkach w roku szkolnym 2010/2011, stanowią 92% (3 074) wydarzeń nadzwyczajnych. Pozostałe wydarzenia nadzwyczajne takie jak śmierć nieletniego lub innej osoby, ciężkie uszkodzenie ciała wskutek działania nieletniego, czynne lub bierne bunty zbiorowe; samobójstwo nieletniego, groźne zakłócenie porządku i bezpieczeństwa, zgwałcenie nieletniego, znęcaniu się nad nieletnim, pobicie skutkujące ciężkim uszkodzeniem ciała, próba samobójcza nieletniego, zakazane formy karania, poniżającego lub nieludzkiego traktowania nieletniego, zastosowanie środków przymusu bezpośredniego wobec nieletniego, wystąpiły w 8% przypadków (265). W ramach prowadzonych badań nie zbierano szczegółowych informacji odnośnie wymienionych wydarzeń nadzwyczajnych.

Analiza zjawiska ucieczek nieletnich z MOW w roku szkolnym 2010/2011 z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy pozwala stwierdzić, że ich liczba w jednym

ośrodka w skali miesiąca waha się od 0 do 31 i jest zbieżna z liczbą wydarzeń nadzwyczajnych. W skali całego roku szkolnego liczba uciezek w jednym ośrodku wynosi od 0 do 155. Najwięcej uciezek miało miejsce w październiku 2010 roku. Było ich wtedy 395, co stanowi 12,85% wszystkich uciezek w ciągu roku szkolnego. Średnia uciezek w tym miesiącu wyniosła 6 uciezek z jednego ośrodka. Najmniej uciezek nastąpiło w lipcu 2011 – 155 uciezek (5,04% wszystkich uciezek z ośrodków). Średnia uciezek w tym miesiącu wyniosła 2 uciezki z ośrodka. Szczegółowe dane odnośnie uciezek w poszczególnych miesiącach przedstawia tabela 16.

Tabela 16. Liczba uciezek w MOW z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy

Liczba uciezek w MOW	Minimum w jednej placówce	Maksimum w jednej placówce	Suma w całej Polsce	Procent	Średnia	Odchylenie standardowe
we wrześniu 2010	0	21	310	10,08	4,56	4,569
w październiku 2010	0	21	395	12,85	5,81	5,318
w listopadzie 2010	0	18	233	7,58	3,43	3,646
w grudniu 2010	0	15	209	6,80	3,07	3,356
w styczniu 2011	0	19	241	7,84	3,54	3,759
w lutym 2011	0	28	273	8,88	4,01	4,530
w marcu 2011	0	21	296	9,63	4,35	4,932
w kwietniu 2011	0	27	288	9,37	4,24	5,261
w maju 2011	0	17	225	7,32	3,31	3,686
w czerwcu 2011	0	14	199	6,47	2,93	3,257
w lipcu 2011	0	21	155	5,04	2,28	3,236
w sierpniu 2011	0	31	250	8,13	3,68	5,835
w r. szk. 2010/2011	0	155	3074	100,00	45,21	37,859

Z uwagi na różną wielkość badanych placówek, próbując porównać otrzymane w badaniu wyniki dotyczące liczby uciezek z MOW, obliczono wskaźnik uciezek (W_u). Wskaźnik ten powstał na podstawie przeliczenia ilości uciezek w roku szkolnym 2010/2011 na stu wychowanków placówki ($W_u = \text{liczba uciezek} \times 100 / \text{liczba miejsc w placówce}$). Wskaźnik uciezek przyjął wartości od 0 do 193,75. Średnia wyniosła 72,73 uciezek na stu wychowanków placówki.

Tylko jeden MOW nie odnotował w ciągu roku szkolnego żadnej uciezki, 8 placówek (11,8%) osiągnęło najwyższy wskaźnik w granicach 151-200 uciezek w przeliczeniu na 100

wychowanków. W 11 MOW (16,2%) wskaźnik przyjął wartość w granicach 101-150 uciezek w przeliczeniu na 100 wychowanków; oznacza to, że każdy z wychowanków uciekał przynajmniej raz. Dla 21 ośrodków (30,9%) wartość wskaźnika mieściła się w granicach 51–100 uciezek w przeliczeniu na stu wychowanków. W blisko 40% placówek (27 MOW) wskaźnik osiągnął wartość do 50 uciezek w przeliczeniu na stu wychowanków, oznaczałoby to, że w tych ośrodkach w ciągu całego roku szkolnego 2010/2011 uciekała najwyżej połowa wychowanków (por. tabela 17).

Tabela 17. Wskaźniki uciezek wychowanków MOW w roku szkolnym 2010/2011 (dane z 68 MOW, które wzięły udział w badaniu)

	Wskaźnik uciezek W_u
Średnia liczba uciezek dla wszystkich 68 MOW	72,7320
Mediana	59,1720
Dominanta	25,00
Odchylenie standardowe	53,10301
Minimum	0,00
Maksimum	193,75
Suma	4945

W tym miejscu warto przedstawić młodzieżowe ośrodki wychowawcze, które odnotowały najmniejsze wskaźniki uciezek. Tylko jeden ośrodek (MOW w Kielcach) wykazał brak uciezek wychowanków w ciągu roku szkolnego 2010/2011. Jest to mała placówka resocjalizacyjna dla chłopców, usytuowana w województwie świętokrzyskim.

Dla 13 MOW wskaźniki uciezek na 100 wychowanków wynosiły od 1,67 do 25, w trzech przekroczyły 10,00. Były to głównie placówki średnie liczące od 41 do 80 wychowanków (9 MOW), dwa MOW były małe – liczba wychowanków nie przekroczyła w nich 40, natomiast dwa MOW to placówki duże liczące powyżej 80 wychowanków. Najwięcej placówek było typu resocjalizacyjnego (7), typu resocjalizacyjno-rewalidacyjnego były 4 MOW, oraz 2 ośrodki jednocześnie resocjalizacyjne i resocjalizacyjno-rewalidacyjne. Podkreślić należy, że 57% placówek typu resocjalizacyjno-rewalidacyjnego znalazło się w grupie MOW o najniższym wskaźniku uciezek na 100 wychowanków.

W grupie MOW o najniższym wskaźniku uciezek 9 ośrodków było prowadzonych dla chłopców a 5 dla dziewcząt. Żadna placówka koedukacyjna nie znalazła się w tej grupie.

Warto zwrócić uwagę, że najniższe wskaźniki ucieczek osiągnęły aż 4 ośrodki z województwa wielkopolskiego (stanowi to 80% w stosunku do 5 MOW funkcjonujących w tym województwie). Wszystkie placówki MOW z województwa podkarpackiego (1) i lubuskiego (1) znalazły się w charakteryzowanej grupie.

W omawianej grupie najwięcej placówek położonych było w mieście powyżej 5 tys. mieszkańców – 6 MOW; na wsi – 4 MOW; dwa MOW w mieście poniżej 5 tys. mieszkańców oraz jeden w mieście powyżej 50 tys. mieszkańców. Żadna placówka usytuowana w dużym mieście nie znalazła się w tej grupie. Tabela 18 prezentuje 14 MOW, które odnotowały najniższe wskaźniki ucieczek wychowanków w roku szkolnym 2010/2011 z uwzględnieniem liczby miejsc, położenia, województwa, rodzaju i typu placówki.

Tabela 18. MOW, które odnotowały najniższe wskaźniki ucieczek wychowanków w roku szkolnym 2010/2011

Lp.	MOW	Wskaźnik ucieczek	Liczba miejsc w MOW	Typ miejscowości (miasto, wieś),	Województwo	Rodzaj placówki	Typ placówki
1.	MOW Kielce	0	36	miasto powyżej 50 tys. mieszk.	świętokrzyskie	dla chłopców	resocjalizacyjna
2.	MOW Kwidzyn	1,67	60	miasto powyżej 5 tys. mieszk.	pomorskie	dla dziewcząt	resocjalizacyjno-rewalidacyjna
3.	MOW Koźmin Wielkopolski	3,33	60	miasto powyżej 5 tys. mieszk.	wielkopolskie	dla chłopców	resocjalizacyjna
4.	MOW-Kalisz	6,25	48	miasto powyżej 50 tys. mieszk.	wielkopolskie	dla dziewcząt	resocjalizacyjna
5.	MOW-Jaworek	11,76	34	wieś	mazowieckie	dla chłopców	resocjalizacyjna i resocjalizacyjno-rewalidacyjna
6.	MOW-Cerekwica	12,5	48	wieś	wielkopolskie	dla dziewcząt	resocjalizacyjna
7.	MOW-Łobżenica	15,15	132	miasto powyżej 5 tys. mieszk.	wielkopolskie	dla chłopców	resocjalizacyjna
8.	MOW-Goniądz	21,43	56	miasto poniżej 5 tys. mieszk.	podlaskie	dla dziewcząt	resocjalizacyjna
9.	MOW-Podzamczek Kielc	22,92	48	wieś	świętokrzyskie	dla chłopców	resocjalizacyjna
10.	MOW-Kruszwica	23,68	76	miasto powyżej 5 tys. mieszk.	kujawsko-pomorskie	dla dziewcząt	resocjalizacyjna i resocjalizacyjno-rewalidacyjna

Lp.	MOW	Wskaźnik uciezek	Liczba miejsc w MOW	Typ miejscowości (miasto, wieś),	Województwo	Rodzaj placówki	Typ placówki
11.	MOW-Lidzbark Warmiński	25	96	miasto powyżej 5 tys. mieszk.	warmińsko-mazurskie	dla chłopców	resocjalizacyjno-rewalidacyjna
12.	MOW-Babimost	25	72	miasto poniżej 5 tys. mieszk.	lubuskie	dla chłopców	resocjalizacyjna
13.	MOW-Bystrzyca Górna	25	12	wieś	dolnośląskie	dla chłopców	resocjalizacyjno-rewalidacyjna
14.	MOW-Lubaczów	25	80	miasto powyżej 5 tys. mieszk.	podkarpackie	dla chłopców	resocjalizacyjno-rewalidacyjna

Jednocześnie próbowano zbadać zależność uciezek od czynników wewnętrznych placówki takich jak wielkość ośrodka, położenie, rodzaj i typ placówki. Poniżej w kolejnych tabelach przedstawione zostały wskaźniki uciezek wychowanków MOW w roku szkolnym 2010/2011 z uwzględnieniem wielkości placówki (tabela 19), położenia (tabela 20), rodzaju MOW (tabela 21) oraz typu placówki (tabela 22).

Tabela 19. Wskaźniki uciezek wychowanków MOW w roku szkolnym 2010/2011 z uwzględnieniem wielkości placówki

Wielkość MOW		wskaźnik uciezek					Ogółem
		0,00	1,00 – 50,00	51,00 – 100,00	101,00 – 150,00	151,00 – 200,00	
placówka mała do 40 osób	Liczba ,	1	7	5	0	1	14
	Procent	1,5%	10,3%	7,4%	,0%	1,5%	20,6%
placówka średnia 41 do 80 osób	Liczba	0	14	13	9	4	40
	Procent	0,0%	20,6%	19,1%	13,2%	5,9%	58,8%
placówka duża powyżej 80 osób	Liczba	0	6	3	2	3	14
	Procent	0,0%	8,8%	4,4%	2,9%	4,4%	20,6%
Razem	Liczba	1	27	21	11	8	68
	Procent	1,5%	39,7%	30,9%	16,1%	11,8%	100,0%

Tabela 20. Wskaźniki uciezek wychowanków MOW w roku szkolnym 2010/2011 z uwzględnieniem położenia placówki

Położenie MOW		wskaźnik uciezek					Razem
		0,00	1,00 – 50,00	51,00 – 100,00	101,00 – 150,00	151,00 – 200,00	
wieś	Liczba	0	11	8	4	5	28
	Procent	0,0%	16,2%	11,8%	5,9%	7,4%	41,2%

Położenie MOW		wskaźnik uciezek					Razem
		0,00	1,00 – 50,00	51,00 – 100,00	101,00 – 150,00	151,00 – 200,00	
miasto poniżej 5 tys. mieszkańców	Liczba	0	3	2	2	1	8
	Procent	0,0%	4,4%	2,9%	2,9%	1,5%	11,8%
miasto powyżej 5 tys. mieszkańców	Liczba	0	9	5	4	1	19
	Procent	0,0%	13,2%	7,4%	5,9%	1,5%	27,9%
miasto powyżej 50 tys. mieszkańców	Liczba	1	2	1	0	1	5
	Procent	1,5%	2,9%	1,5%	0,0%	1,5%	7,4%
miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	Liczba	0	2	5	1	0	8
	Procent	0,0%	2,9%	7,4%	1,5%	0,0%	11,8%
Razem	Liczba	1	27	21	11	8	68
	Procent	1,5%	39,7%	30,9%	16,2%	11,8%	100,0%

Tabela 21. Wskaźniki uciezek wychowanków MOW w roku szkolnym 2010/2011 z uwzględnieniem rodzaju placówki

Rodzaj placówki		wskaźnik uciezek					Ogółem
		0,00	1,00 – 50,00	51,00 – 100,00	101,00 – 150,00	151,00 – 200,00	
dla chłopców	Liczba	1	16	17	9	5	48
	Procent	1,5%	23,5%	25,0%	13,2%	7,4%	70,6%
dla dziewcząt	Liczba	0	10	3	2	0	15
	Procent	0,0%	14,7%	4,4%	2,9%	0,0%	22,1%
koedukacja	Liczba	0	1	1	0	3	5
	Procent	0,0%	1,5%	1,5%	0,0%	4,4%	7,4%
Ogółem	Liczba	1	27	21	11	8	68
	Procent	1,5%	39,7%	30,9%	16,2%	11,8%	100,0%

Tabela 22. Wskaźniki uciezek wychowanków MOW w roku szkolnym 2010/2011 z uwzględnieniem typu placówki

Typ placówki		wskaźnik uciezek					Ogółem
		0,00	1,00	2,00	3,00	4,00	
resocjalizacyjna	Liczba	1	20	16	11	8	56
	Procent	1,5%	29,4%	23,5%	16,2%	11,8%	82,4%
resocjalizacyjno-rewalidacyjna	Liczba	0	5	2	0	0	7
	Procent	0,0%	7,4%	2,9%	0,0%	0,0%	10,3%
resocjalizacyjna i resocjalizacyjno-rewalidacyjna	Liczba	0	2	3	0	0	5
	Procent	0,0%	2,9%	4,4%	0,0%	0,0%	7,4%
Ogółem	Liczba	1	27	21	11	8	68
	Procent	1,5%	39,7%	30,9%	16,2%	11,8%	100,0%

Uzyskane wyniki sugerują brak statystycznie istotnych różnic między liczbą uciezek z placówek poszczególnych a typem placówki, rodzajem, jej lokalizacją czy wielkością. .

Jednocześnie obliczono wskaźnik przyjęć nowych wychowanków, który powstał jako stosunek liczby nowo przyjętych wychowanków do liczby miejsc w MOW. Podobnie został obliczony wskaźnik skreśleń wychowanków jako stosunek liczby skreślonych wychowanków do liczby miejsc w MOW. Tabela 23 zestawia powstałe w ten sposób wskaźniki.

Tabela 23. Wskaźniki przyjęć nowych wychowanków oraz skreśleń wychowanków MOW w roku szkolnym 2010/2011 (dane z 68 MOW, które wzięły udział w badaniu)

	Wskaźnik przyjęć nowych wychowanków	Wskaźnik skreśleń wychowanków
Średnia	0,8406	0,2952
Mediana	0,8137	0,2756
Dominanta	0,50 ^a	0,08 ^a
Odchylenie standardowe	0,29067	0,19508
Minimum	0,33	0,00
Maksimum	2,46	1,17
Suma	57,16	20,08
a. Istnieje wiele wartości modalnych. Podano wartość najmniejszą.		

3. Charakter i motywy uciezek

Z analizy zjawiska uciezek wynika, że przeważają uciezki indywidualne nad zbiorowymi. W skali roku szkolnego 2010/2011 we wszystkich placówkach wystąpiło ich odpowiednio 2 368 i 575. W poszczególnych miesiącach zdarzało się od 0 do 28 uciezek indywidualnych w jednej placówce. Najwięcej 288 (12,16%) uciezek indywidualnych miało miejsce w październiku 2010 r. – średnio 4 uciezki indywidualne w placówce. Najmniej 110 (4,65%) uciezek indywidualnych miało miejsce w 2011 roku – średnio 2 uciezki indywidualne w placówce. Tabela 24. przedstawia szczegółowe liczby uciezek indywidualnych w MOW z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy.

Tabela 24. Liczba uciezek indywidualnych w MOW z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy, N=68

Liczba uciezek indywidualnych w MOW	Minimum uciezek w jednej placówce	Maksimum uciezek w jednej placówce	Liczba uciezek w miesiącu	% w stos. do wszystkich uciezek	Średnia liczba uciezek	Odchylenie standardowe
we wrześniu 2010	0	17	236	9,97	3,47	3,850
w październiku 2010	0	20	288	12,16	4,24	4,801
w listopadzie 2010	0	15	185	7,81	2,72	3,273
w grudniu 2010	0	11	161	6,80	2,37	2,642
w styczniu 2011	0	17	195	8,23	2,87	3,632
w lutym 2011	0	28	217	9,16	3,19	4,351
w marcu 2011	0	20	245	10,35	3,60	4,446
w kwietniu 2011	0	15	211	8,91	3,10	4,089
w maju 2011	0	15	192	8,11	2,82	3,350
w czerwcu 2011	0	14	171	7,22	2,51	3,000
w lipcu 2011	0	8	110	4,65	1,62	2,022
w sierpniu 2011	0	14	157	6,63	2,31	3,387
w roku szk. 2010/2011	0	136	2368	100,00	34,82	33,026

Jak już wspomniano, liczba uciezek zbiorowych w ciągu roku szkolnego była mniejsza, wystąpiło ich 575 we wszystkich placówkach. Jako ucieczkę zbiorową traktowano oddalenie się przynajmniej dwóch nieletnich. W ciągu miesiąca zdarzało się to w poszczególnych placówkach nawet 29 razy. W roku szkolnym 2010/2011 jedna z placówek odnotowała nawet 82 uciezki zbiorowe. Najwięcej uciezek zbiorowych – 80 (13,91%) – miało miejsce w październiku 2010 r., natomiast ich średnia liczba w placówce wyniosła w tym czasie 1,18. W innych miesiącach średnia wynosiła niespełna jedną ucieczkę. Najmniej – 21 (3,65%) – uciezek zbiorowych miało miejsce w czerwcu 2011 roku. Tabela 25. przedstawia szczegółowe liczby uciezek zbiorowych w MOW z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy.

Tabela 25. Liczba uciezek zbiorowych w MOW z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy, N=68

Miesiące	Minimum uciezek w jednej placówce	Maksimum uciezek w jednej placówce	Liczba uciezek z 68 placówek	% w stos. do wszystkich uciezek	Średnia liczba uciezek z jednej placówki
we wrześniu 2010	0	14	57	9,91	0,84
w październiku 2010	0	7	80	13,91	1,18
w listopadzie 2010	0	6	39	6,78	0,57

Miesiące	Minimum uciezek w jednej placówce	Maksimum uciezek w jednej placówce	Liczba uciezek z 68 placówek	% w stos. do wszystkich uciezek	Średnia liczba uciezek z jednej placówki
w grudniu 2010	0	6	34	5,91	0,50
w styczniu 2011	0	4	37	6,43	0,54
w lutym 2011	0	10	50	8,70	0,74
w marcu 2011	0	13	46	8,00	0,68
w kwietniu 2011	0	25	64	11,13	0,94
w maju 2011	0	11	34	5,91	0,50
w czerwcu 2011	0	9	21	3,65	0,31
w lipcu 2011	0	20	41	7,13	0,60
w sierpniu 2011	0	29	72	12,52	1,06
w roku szk. 2010/2011	0	82	575	100,00	8,46

Przeanalizowano uciezki ze względu na czas ich trwania, wyodrębniono samowolne oddalenia, trwające do 24 godzin, powyżej 24 godzin oraz uciezki skutkujące skreśleniem z listy czyli trwające powyżej 3 miesięcy w okresie od września 2010 do kwietnia 2011 lub trwające ponad miesiąc w okresie od stycznia 2011 do sierpnia 2011. Ostatnia kategoria może wprowadzać pewne nieścisłości, ale – jak już wcześniej wspomniano – wiąże się to ze zmianą przepisów odnośnie skrócenia terminu skreślenia nieletniego z placówki. Jednocześnie w miesiącach luty, marzec i kwiecień mogła mieć miejsce sytuacja przejściowa, kiedy nieletni w części placówek skreślani byli według dawnych przepisów, a w części według nowych, tzn. z uwzględnieniem jednego lub trzech miesięcy. Odzwierciedlają to dane z marca 2011, kiedy wystąpiło najwięcej uciezek skutkujących właśnie skreśleniem nieletniego z listy wychowanków MOW. Pod względem czasu trwania uciezki najczęściej występowały uciezki trwające powyżej 24 godzin; w skali roku szkolnego wystąpiło ich 1 531. Samowolnych oddaleń z MOW trwających nie dłużej niż 24 godziny wystąpiło 521. Natomiast uciezek, które zakończyły się skreśleniem wychowanka z placówki (a więc zdecydowanie dłuższych) wystąpiło 850. Te wyniki dają łączną liczbę uciezek 2 902, jest to liczba o 172 mniejsza od ogólnie zadeklarowanej liczby uciezek nieletnich w MOW. Wydaje się, że dotyczy to 172 przypadków, w których nie został określony czas trwania uciezki. Kolejne tabele 26, 27 i 28 przedstawiają wyniki dotyczące uciezek w poszczególnych miesiącach ze względu na czas trwania uciezki.

Tabela 26 Liczba samowolnych oddaleń z MOW trwających nie dłużej niż 24 godziny z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy, N=68

Miesiąc	Minimum uciezek w jednej placówce	Maksimum uciezek w jednej placówce	Liczba uciezek z 68 placówek	% w stos. do wszystkich uciezek	Średnia liczba uciezek z jednej placówki	Odchylenie standardowe
we wrześniu 2010	0	8	60	11,52	,88	1,889
w październiku 2010	0	9	56	10,75	,82	1,860
w listopadzie 2010	0	15	40	7,68	,59	1,902
w grudniu 2010	0	5	32	6,14	,47	1,190
w styczniu 2011	0	5	24	4,61	,35	,894
w lutym 2011	0	7	36	6,91	,53	1,419
w marcu 2011	0	21	71	13,63	1,04	2,980
w kwietniu 2011	0	11	50	9,60	,74	1,817
w maju 2011	0	34	74	14,20	1,09	4,567
w czerwcu 2011	0	9	30	5,76	,44	1,449
w lipcu 2011	0	13	18	3,45	,26	1,617
w sierpniu 2011	0	17	30	5,76	,44	2,133
w r. szk. 2010/2011	0	91	521	100,00	7,66	15,522

Tabela 27. Liczba samowolnych oddaleń z MOW trwających więcej niż 24 godziny z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy, N=68

Miesiące	Minimum uciezek w jednej placówce	Maksimum uciezek w jednej placówce	Liczba uciezek z 68 placówek	% w stos. do wszystkich uciezek	Średnia liczba uciezek	Odchylenie standardowe
we wrześniu 2010	0	20	154	10,06	2,26	4,301
w październiku 2010	0	20	177	11,56	2,60	4,588
w listopadzie 2010	0	18	121	7,90	1,78	3,381
w grudniu 2010	0	15	102	6,66	1,50	2,883
w styczniu 2011	0	17	132	8,62	1,94	3,407
w lutym 2011	0	28	134	8,75	1,97	4,168
w marcu 2011	0	21	156	10,19	2,29	4,545
w kwietniu 2011	0	27	146	9,54	2,15	4,598
w maju 2011	0	15	118	7,71	1,74	3,184
w czerwcu 2011	0	12	97	6,34	1,43	2,689
w lipcu 2011	0	9	72	4,70	1,06	2,185
w sierpniu 2011	0	30	122	7,97	1,79	4,651
w r. szk. 2010/2011	0	155	1531	100,00	22,51	36,818

Tabela 28. Liczba uciezek skutkujących skreśleniem z listy wychowanka z MOW z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy, N=67

Miesiąc	Minimum uciezek w jednej placówce	Maksimum uciezek w jednej placówce	Liczba uciezek z 67 placówek	% w stos. do wszystkich uciezek	Średnia liczba uciezek	Odchylenie standardowe
we wrześniu 2010	0	4	33	3,88	,49	,894
w październiku 2010	0	5	62	7,29	,93	1,407
w listopadzie 2010	0	7	67	7,88	1,00	1,360
w grudniu 2010	0	4	56	6,59	,84	1,024
w styczniu 2011	0	6	67	7,88	1,00	1,382
w lutym 2011	0	9	68	8,00	1,01	1,692
w marcu 2011	0	12	122	14,35	1,82	2,380
w kwietniu 2011	0	9	90	10,59	1,34	1,780
w maju 2011	0	6	73	8,59	1,09	1,422
w czerwcu 2011	0	6	92	10,82	1,37	1,536
w lipcu 2011	0	5	66	7,76	,99	1,441
w sierpniu 2011	0	6	54	6,35	,81	1,222
w r. szk. 2010/2011	0	46	850	100,00	12,69	9,997

Kolejne zagadnienie dotyczyło motywów uciezek wychowanków MOW w roku 2010/2011. W tym celu dyrektorów MOW poproszono o przypisanie rangi od 1 do 15 następującym motywom uciezki:

- z obawy przed karą;
- z obawy przed kompromitacją;
- z obawy przed poniżeniem;
- z obawy przed nudą i monotonią życia;
- w poszukiwaniu przygód;
- przed nieznośną sytuacją w ośrodku;
- z powodu braku poczucia bezpieczeństwa;
- z tęsknoty za domem;
- do dziewczyny, do kolegów;
- na wolność z powodu zamknięcia;
- z obawy przed sankcjami kolegów wynikającymi z tzw. „drugiego życia”;
- przed sytuacją niezakceptowaną;
- przed sytuacją, do której trudno się dostosować;

- przed atmosferą w ośrodku;
- ucieczki patologiczne.

Uzyskane materiały nie są satysfakcjonujące, a ich analizowanie sprawiło wiele trudności. Nie wszyscy respondenci wypełnili prawidłowo kwestionariusz. Być może sposób postawienia pytania został źle dobrany.

Na podstawie zebranych wyników ustalono, że głównym motywem ucieczek nieletnich z MOW była tęsknota za domem. Ten motyw, jako pierwszy w skali całego kraju, znalazł się w 31,8% ankiet. Natomiast 34,8% dyrektorów wskazało go jako główny motyw ucieczek z ich placówki. Pięć najczęściej wymienianych motywów powtórzyło się zarówno gdy odpowiedzi dotyczyły ogólnie ośrodków, jak i ośrodka własnego. Różny jest tylko procent wskazań jako pierwszego. Żaden z badanych nie uznał za najważniejszy motyw ucieczki z obawy przed karą czy ucieczki przed nudą i monotonią życia. Zaznaczyć należy, że niektórzy dyrektorzy wskazali kilka motywów jako równoważne na miejscu pierwszym. Tabele 29 i 30 przedstawiają jak często konkretny motyw ucieczki podawany był jako pierwszy (dane procentowe).

Tabela 29. Opinie dyrektorów na temat głównego motywu ucieczek nieletnich z Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych, N=68

Motyw ucieczki z MOW	Procent wskazań jako pierwszy
Ucieczki z tęsknoty za domem	31,8
Ucieczki na wolność z powodu zamknięcia	16,9
Ucieczki do dziewczyny, do kolegów	12,1
Ucieczki przed sytuacją nie zaakceptowaną	10,8
Ucieczki przed sytuacją, do której trudno się dostosować	9,2
Ucieczki patologiczne, tzw. poriomania	7,8
Ucieczki z obawy przed kompromitacją	4,6
Ucieczki w poszukiwaniu przygód	3,1
Ucieczki z obawy przed sankcjami kolegów wynikającymi z tzw. „drugiego życia”	3,1
Ucieczki przed atmosferą w ośrodku	3,1
Ucieczki z obawy przed poniżeniem	1,5
Ucieczki przed nieznośną sytuacją w ośrodku	1,5
Ucieczki z powodu braku poczucia bezpieczeństwa.	1,5
Ucieczki z obawy przed karą	0
Ucieczki przed nudą i monotonią życia	0

Tabela 30. Opinie dyrektorów MOW na temat głównego motywu ucieczek nieletnich ze swojego ośrodka

Motyw ucieczki z mojego MOW	Procent wskazań jako pierwszy
Ucieczki z tęsknoty za domem	34,8
Ucieczki na wolność z powodu zamknięcia	13,8
Ucieczki do dziewczyny, do kolegów	13,6
Ucieczki przed sytuacją nie zaakceptowaną	13,6
Ucieczki przed sytuacją, do której trudno się dostosować	10,6
Ucieczki z obawy przed poniżeniem	4,8
Ucieczki w poszukiwaniu przygód	4,6
Ucieczki z obawy przed kompromitacją	3,1
Ucieczki patologiczne, tzw. poriomania	3,1
Ucieczki przed nieznośną sytuacją w ośrodku	1,6
Ucieczki z powodu braku poczucia bezpieczeństwa.	1,6
Ucieczki z obawy przed sankcjami kolegów wynikającymi z tzw. „drugiego życia”	1,6
Ucieczki przed atmosferą w ośrodku	1,6
Ucieczki z obawy przed karą	0
Ucieczki przed nudą i monotonią życia	0

Zakończenie

Podsumowując przeprowadzone analizy można powiedzieć, że zjawisko ucieczek wychowanków z Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych jest poważnym problemem, z którym mierzą się pracownicy tych placówek. Wśród badanych placówek w roku szkolnym 2010/2011 miały miejsce 3 074 ucieczki; stanowiło to aż 92% wydarzeń nadzwyczajnych w placówce. Skala tego zjawiska w Polsce w roku szkolnym 2010/2011 objęła 3 292 wychowanków, co stanowi 72,55% wszystkich miejsc w ośrodkach. Należy pamiętać, że w badaniu brało udział 68 MOW zapewniających miejsca dla 4 237 nieletnich; 6 placówek, dysponujących w sumie 300 miejscami, nie wzięło udziału w badaniu.. Jak wykazały analizy statystyczne ucieczki nieletnich z MOW nie są zależne w sposób istotny statystycznie od takich zmiennych jak wielkość, położenie, rodzaj czy typ placówki.

W świetle analizy zebranego materiału można przypuszczać, że ucieczki wychowanków rozpatrywać należy przede wszystkim w wymiarze indywidualnym, przy czym głównym motywem dokonania ucieczki jest tęsknota za domem. W roku szkolnym 2010/2011 najczęściej występowały ucieczki trwające powyżej 24 godzin nie skutkujące jednak

skreśleniem z listy wychowanków placówki (tzw. uciezki rzekome), wystąpiło ich 1 531. Jednocześnie przeważały uciezki dokonane pojedynczo.

Na zakończenie warto wspomnieć o perspektywach dalszych badań nad zjawiskiem uciezek wychowanków placówek resocjalizacyjnych.

Interesujące i konieczne wydaje się kontynuowanie w kolejnych latach badań dotyczących skali zjawiska oraz jego tendencji rozwojowych, przy wykorzystaniu instrumentarium oraz podejść metodycznych pozwalających na dokonywanie porównań czasowych. Ważnym i w ramach niniejszej pracy nierozwiązanym ostatecznie zagadnieniem pozostaje analiza strukturalno-organizacyjnych właściwości placówek w kontekście podejmowania przez wychowanków prób uciezek. Dotyczy to zwłaszcza ośrodków odnotowujących wysokie i niskie wskaźniki uciezek. Ten nurt dociekań dostarczyć mógłby interesujących – także z praktycznego punktu widzenia – wskazówek odnośnie organizowania, planowania i nadzoru systemu resocjalizacji młodocianych w środowisku zamkniętym. Jego rozszerzeniem i dopełnieniem stać by się mogła analiza aktywności poszczególnych placówek w sprawie ograniczenia zjawiska uciezek uwzględniająca aspekty skuteczności i efektywności tych działań.

Bibliografia

- Kaniowska T. (2011), *Wykaz aktów prawnych dla MOW i MOS. Aktualizacja na 23.09.2011*, Warszawa, Ośrodek Rozwoju Edukacji, materiał publikowany na stronie <http://www.ore.edu.pl/s/298> z dnia 30.10.2011.
- Kozłowski P. (2010), *Dynamika demoralizacji i przestępczości nieletnich – analiza statystyczna zjawiska i propozycja indywidualnych rozwiązań*, „Przegląd więziennictwa polskiego”. Kwartalnik poświęcony zagadnieniom kryminologicznym i penitencjarnym, nr 69, Warszawa, Wydawnictwo Centralnego Zarządu Służby Więziennej Ministerstwa Sprawiedliwości, s.103-128.
- Kulesza J. (2009), *Analiza bazy i struktury miejsc w Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych i Młodzieżowych Ośrodkach Socjoterapii*, Warszawa, Ośrodek Rozwoju Edukacji, materiał publikowany na stronie <http://www.ore.edu.pl/s/298> z dnia 30.10.2011.
- Lipkowski O. (1980), *Resocjalizacja*, Warszawa, WSiP.
- Miotke B. (1998), *Problem ucieczek i samookaleczeń w Ośrodku Wychowawczym*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” nr 6, s. 21-23.
- Moczyłowska J. (1996), *Ucieczki z placówki resocjalizacyjnej – analiza przyczyn*, „Szkoła Specjalna” nr 5, s. 272-274.
- Wolan T. (2005), *Resocjalizacja uwarunkowania, doświadczenia, projekty zmian. Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy – korektywną uczącą się organizacją*, Radom, Biuro Wydawnictw i Upowszechnień Kontrakt.
- Zajęcka B. (2008), *Ucieczki nieletnich z placówek resocjalizacyjnych – analiza przyczyn*, w: *Skuteczna resocjalizacja: doświadczenia i propozycje*, red. Z. Bartkowiec, A. Węgliński, Lublin, Uniwersytet Marii Curie- Skłodowskiej, s. 117-127.

Źródła prawa

- Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r. (tekst jedn. Dz. U. z 2010 nr 33 poz. 178)
- Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 (tekst jedn. Dz. U. z 2004 nr 256, poz. 2572, Nr 273, poz. 2703 i Nr 281, poz. 2781, z 2005 r. Nr 17, poz. 141, Nr 94, poz. 788, Nr

122, poz. 1020, Nr 131, poz. 1091, Nr 167, poz. 1400 i Nr 249, poz. 2104, z 2006 r. Nr 144, poz. 1043, Nr 208, poz. 1532 i Nr 227, poz. 1658, z 2007 r. Nr 42, poz. 273, Nr 80, poz. 542, Nr 115, poz. 791, Nr 120, poz. 818, Nr 180, poz. 1280 i Nr 181, poz. 1292, z 2008 r. Nr 70, poz. 416, Nr 145, poz. 917, Nr 216, poz. 1370 i Nr 235, poz. 1618, z 2009 r. Nr 6, poz. 33, Nr 31, poz. 206, Nr 56, poz. 458, Nr 157, poz. 1241 i Nr 219, poz. 1705, z 2010 r. Nr 44, poz. 250, Nr 54, poz. 320, Nr 127, poz. 857 i Nr 148, poz. 991 oraz z 2011 r. Nr 106, poz. 622, Nr 112, poz. 654, Nr 139, poz. 814, Nr 149, poz. 887 i Nr 205, poz. 1206)

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym oraz młodzieżowym ośrodku socjoterapii (Dz. U. z 2004 Nr 178, poz. 1833 oraz z 2011 r. Nr 9, poz. 41)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie ramowych statutów placówek publicznych (Dz. U. z 2005 Nr 52, poz. 466)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz. U. z 2010 Nr 228 poz. 1489)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. z 2011 Nr 109, poz. 631)

Spis tabel

Tabela 1. Młodzieżowe ośrodki wychowawcze z podziałem na województwa	3
Tabela 2. Młodzieżowe ośrodki wychowawcze z uwzględnieniem wielkości ośrodka	4
Tabela 3. Rozmieszczenie MOW ze względu na lokalizację ośrodka	5
Tabela 4. Liczbowy i procentowy rozkład miejsc dla wychowanków MOW według organizacji roku szkolnego 2010/2011 z podziałem na etapy edukacji, płeć oraz poziom rozwoju intelektualnego	7
Tabela 5. Środki wychowawcze stosowane przez sądy w latach 1999–2009	9
Tabela 6. Rozkład MOW, które wzięły udział w badaniu	13
Tabela 7. Rozkład MOW, które wzięły udział w badaniu według typu miejscowości	14
Tabela 8. Rozkład MOW, które wzięły udział w badaniu według rodzaju placówki	14
Tabela 9. Rozkład MOW, które wzięły udział w badaniu według typu placówki	15
Tabela 10. Liczebność wychowanków w placówkach, które wzięły udział w badaniu	15
Tabela 11. Rozkład MOW, które wzięły udział w badaniu według wielkości mierzonej liczbą wychowanków	16
Tabela 12. Liczba nowo przyjętych wychowanków MOW z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy	17
Tabela 13. Liczba wychowanków MOW skreślonych z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy	18
Tabela 14. Liczba wydarzeń nadzwyczajnych w MOW z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy ...	20
Tabela 15. Wydarzenia nadzwyczajne inne niż ucieczki w roku szkolnym 2010/ 2011	21
Tabela 16. Liczba ucieczek w MOW z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy	22
Tabela 17. Wskaźniki ucieczek wychowanków MOW w roku szkolnym 2010/2011	23
Tabela 18. MOW, które odnotowały najniższe wskaźniki ucieczek wychowanków w roku szkolnym 2010/2011	24
Tabela 19. Wskaźniki ucieczek wychowanków MOW w roku szkolnym 2010/2011 z uwzględnieniem wielkości placówki	25
Tabela 20. Wskaźniki ucieczek wychowanków MOW w roku szkolnym 2010/2011 z uwzględnieniem położenia placówki	25
Tabela 21. Wskaźniki ucieczek wychowanków MOW w roku szkolnym 2010/2011 z uwzględnieniem rodzaju placówki	26

Tabela 22. Wskaźniki uciezek wychowanków MOW w roku szkolnym 2010/2011 z uwzględnieniem typu placówki	26
Tabela 23. Wskaźniki przyjęć nowych wychowanków oraz	27
Tabela 24. Liczba uciezek indywidualnych w MOW z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy, N=68	28
Tabela 25. Liczba uciezek zbiorowych w MOW z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy, N=68..	28
Tabela 26 Liczba samowolnych oddaleń z MOW trwających nie dłużej niż 24 godziny z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy, N=68	30
Tabela 27. Liczba samowolnych oddaleń z MOW trwających więcej niż 24 godziny z uwzględnieniem poszczególnych miesięcy, N=68	30
Tabela 28. Liczba uciezek skutkujących skreśleniem z listy wychowanka z MOW	31
Tabela 29. Opinie dyrektorów na temat głównego motywu uciezek nieletnich.....	32
Tabela 30. Opinie dyrektorów MOW na temat głównego motywu uciezek	33

Aneks 1

Wydział Resocjalizacji i Socjoterapii

Warszawa, dnia 19 października 2011 r.

PRS/474/4/11/JK

Dyrektorzy
Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego
-wszyscy-

Szanowni Państwo,

Realizując swoje statutowe zadania ORE planuje dokonać analizy zjawiska uciezek nieletnich z Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych. W związku z powyższym uprzejmie prosimy o wypełnienie poniższej tabeli i odpowiedzi na pytania dotyczące motywów dokonywania uciezek nieletnich z MOW.

Jesteśmy przekonani, że wypełnienie załączonej ankiety nie będzie stanowić dla Państwa problemu, gdyż faktycznie czynią to Państwo w ramach współpracy z Krajowym Mechanizmem Prewencji prowadząc rejestr wydarzeń nadzwyczajnych w placówkach, w tym indywidualnych i zbiorowych uciezek nieletnich z ośrodka.

Zbierane przez nas dane dotyczą liczby uciezek indywidualnych i zbiorowych, samowolnych oddaleń trwających nie dłużej niż 24h, samowolnych oddaleń trwających powyżej 24h oraz uciezek skutkujących skreśleniem wychowanka z listy ośrodka w roku szkolnym 2010/2011 w rozbiciu comiesięcznym.

Proszę o przekazanie informacji w terminie do dnia 31 października 2011 roku na adres joanna.kulesza@ore.edu.pl

Joanna Kulesza
Wydział Resocjalizacji i Socjoterapii

Ankieta dla dyrektorów MOW

Rok szkolny 2010/2011	w miesiącu												łącznie
	wrzesień 2010	październik 2010	listopad 2010	grudzień 2010	styczeń 2011	luty 2011	marzec 2011	kwiecień 2011	maj 2011	czerwiec 2011	lipiec 2011	sierpień 2011	
Liczba miejsc w MOW													
Liczba nowo przyjętych wychowanków MOW													
Liczba skreślonych wychowanków MOW z powodu nieusprawiedliwionej nieobecności.													
Liczba wydarzeń nadzwyczajnych w MOW w roku szkolnym 2010/2011 ⁹													
w tym liczba uciezek													
liczba uciezek indywidualnych													
liczba uciezek zbiorowych													
liczba samowolnych oddaleń trwających nie dłużej niż 24 h													
liczba samowolnych oddaleń trwających powyżej 24h													
liczba uciezek skutkujących skreśleniem z listy wychowanka z MOW ¹⁰													

⁹ wg prowadzonego w placówce rejestru wydarzeń nadzwyczajnych

¹⁰ dokonanych przed 26.01.2011 trwających powyżej 8 tygodni, dokonanych po 27.01.2011 trwającym powyżej 4 tygodni zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 grudnia 2010 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad kierowania, przyjmowania, przenoszenia, zwalniania i pobytu nieletnich w młodzieżowym ośrodku wychowawczym oraz młodzieżowym ośrodku socjoterapii

1. Jakie są wg Państwa opinii główne motywy ucieczek nieletnich z MOW

(proszę o przypisanie i wymienionym motywom rangi od 1 do 15, gdzie

1 *najbardziej istotny motyw nieletnich dokonujących ucieczek z MOW*

15 *najmniej istotny motyw nieletnich dokonujących ucieczek z MOW)*

Lp.	Motyw uciezki	Ranga
1	Uciezki z obawy przed karą	
2	Uciezki z obawy przed kompromitacją	
3	Uciezki z obawy przed poniżeniem	
4	Uciezki przed nudą i monotonią życia	
5	Uciezki w poszukiwaniu przygód	
6	Uciezki przed nieznośną sytuacją w ośrodku	
7	Uciezki z powodu braku poczucia bezpieczeństwa.	
8	Uciezki z tęsknoty za domem	
9	Uciezki do dziewczyny, do kolegów	
10	Uciezki na wolność z powodu zamknięcia	
11	Uciezki z obawy przed sankcjami kolegów wynikającymi z tzw. „drugiego życia”	
12	Uciezki przed sytuacją nie zaakceptowaną	
13	Uciezki przed sytuacją, do której trudno się dostosować	
14	Uciezki przed atmosferą w ośrodku	
15	Uciezki patologiczne, tzw. poriomania	

2. Jakie są wg Państwa opinii główne motywy ucieczek nieletnich z Państwa ośrodka

(proszę o przypisanie i wymienionym motywom rangi od 1 do 15, gdzie

1 *najbardziej istotny motyw nieletnich dokonujących ucieczek z Państwa ośrodka*

15 *najmniej istotny motyw nieletnich dokonujących ucieczek z Państwa ośrodka)*

Lp.	Motyw uciezki	Ranga
1	Uciezki z obawy przed karą	
2	Uciezki z obawy przed kompromitacją	
3	Uciezki z obawy przed poniżeniem	
4	Uciezki przed nudą i monotonią życia	
5	Uciezki w poszukiwaniu przygód	
6	Uciezki przed nieznośną sytuacją w ośrodku	
7	Uciezki z powodu braku poczucia bezpieczeństwa.	
8	Uciezki z tęsknoty za domem	
9	Uciezki do dziewczyny, do kolegów	
10	Uciezki na wolność z powodu zamknięcia	
11	Uciezki z obawy przed sankcjami kolegów wynikającymi z tzw. „drugiego życia”	
12	Uciezki przed sytuacją nie zaakceptowaną	
13	Uciezki przed sytuacją, do której trudno się dostosować	
14	Uciezki przed atmosferą w ośrodku	
15	Uciezki patologiczne, tzw. poriomania	

RAPORT

